

25. Triviální literatura

Jakub Michálek

4. listopadu 2007

Triviální literatura

Triviální literaturou označujeme skupinu žánrů, které se často snaží vzbudit emoce (napětí, zábava, dojetí), drží se pevného schématu nebo užívají **kyče**. Kyčem rozumíme objekt s následujícími znaky: lživost, rozpoznatelnost, plochost a neoriginalita (KULKA — „neobohacuje asociace spojené se zobrazovaným“). U detektivky, komiksu a červené knihovny se uplatňuje také **sériovost**¹, při níž se kniha snaží nevybočovat z očekávaného, pouze předkládá jemné variace téhož. Triviální literatura proto ukazuje čtenáři jednoduchý svět, čímž mu ten **skutečný zcítelňuje** (svět ve vši komplikovanosti se redukuje na pár vzorců, podle kterých se dějí příběhy). **Emoce** se zde navozují pomocí klišé nebo emblémů, které zastupují pravý význam (HERLOŠ — „nachová červeň pokrývala jeho tváře“ znamená, že se vzrušil). Pokud román přesahuje tyto požadavky nebo je ironizuje, do triviální literatury už nepatří (VÁCHAL — Krvavý román); těchto nízkých žánrů může využívat i tak zvaná vysoká literatura. Triviální literaturu z hlediska formy lze charakterizovat rozdělením na číslované kapitoly, jejichž strukturu tvoří obraz. Obraz je statický a ukazuje nám postavu v pokoji, ale **promyšlenější struktury časoprostoru se nedočkáme** (složitá retrospektiva, sen, cesta).

Triviální literatura se rozšířila s knihtiskem a čtením, což dokládají barokní romány o loupežnictví. Detektivka čerpá z gotických románů a legend. Triviální literaturu tak lze i vymezit její **zaměřeností na masy a konzum**.

Triviální literaturu dělíme do následujících skupin:

- **Červená knihovna** (zjednodušeně řečeno) zobrazuje romantické prostředí, v němž hraje hlavní roli muž, který dobývá křehkou ženu, která to reflektuje a společně se čtenářkou prožívá různé pocity. Často se triviální skutečnost románu dojnice krav a traktoristy podává, jako by to byla láska Romea o Julie. Červená knihovna užívá stálého schématu: Všední stav, osudové setkání, obtíž, vyřešení a návrat v blahu. Červená knihovna někdy klesá k bezúčelným erotickým detailům, které působí příliš přímočaře a velice podobně se líčí v různých knížkách, takže červená knihovna pouze předvádí variace na dané téma.
- **Komiks** redukuje literaturu na obraz a využívá **zkratku** (zvuky). Psychologisace většinou chybí (Rychlé šípy), což vyplývá z grafického vyjádření, a musíme tak o ní soudit z činů. Svět se opět redukuje na schéma, kdy

¹Edgar Wallace – autor detektivek – napsal například asi 200 knih.

stačí pár čar k indikaci domku. Tato abstrakce umožňuje komiksu ucho-
pit i **velká témata** jako holocaust (SPIEGELMAN: Maus) a jeho krátkost
dovoluje rychlé přečtení, a tak náhled jakoby svrchu.

- **Horror a scifi** se často vyskytují spolu: Horror pochází z gotických ro-
mánu a Frankenstein jako první k němu přilepil scifi. Oba se mírně odlišují
od ostatní triviální literatury, protože nejsou tak sériové a často i chybí
čtenářovo utvrzení se v řádu světa. (Zabijou jedno konkrétní monstrum,
ale ne monstra obecně. Může vzniknout existenciální tíseň neslučitelná
s trivialitou.) VERNE představuje typický kých: akcentuje didaktičnost a
báječné výdobytky vědecké budoucnosti.
- Detektivka.

Zajímavě se dá sledovat **tvorba vlastního literárního světa**: v klasických
detektivkách vystupuje neomylný detektiv, který všechno rozřeší; v červené
knižně lidé komunikují ve stejných schématech; ve scifi vše ztuzuje věda bu-
doucnosti — vždy se nalézáme v autonomním světě se zavedeným řádem. Tento
řád pak čtenářovi zřetelně jeho vlastní svět, ačkoliv vidí fikci prvního. Zdá
se, že triviální žánry nahrazují středověkou křesťanskou jistotu,² kterou pobořil
novověk svou pseudovědeckou představou.

Hrdina se v průběhu jedné knihy **nemění** (komiks, detektivka) a často se
zachovává i v celých sériích (vzpomeňme si na Hercula Poirota, který se na konci
barví, ale vypadá stejně). Hrdinou klasické triviální literatury je také nejvýzna-
mější postava, která přímo zasahuje do děje (detektivův průzkum, Superman). V
moderní detektivkách (které trivialitu překračují) pak události připadají jakoby
samy (Chandler), nebo vypráví příběh někdo naprosto neúčastněný a hrdinou
je celé město (Kronika ohlášené smrti), takže hlavní postava do děje nezasahuje.

Detektivka

1. **Klasická detektivka** se vyznačuje **jasným rozdělením na dobro** (řád,
detektiv) **a zlo** (chaos, zločinec skrývající se za maskou nevinného). Před-
pokládá se, že detektiv má přímo morální povinnost odhalit nádor na
společnosti a vyříznout ho (u Gum obráceně). Nemusí se jednat pouze
o vraha, jak ukazuje Poirotovo odhalování všech neduhů zúčastněných v
závěrečné seanci. Detektiv pro své **mytické poslání** postrádá psycholo-
gisaci. Vidíme ho pouze zvenku a známe jeho emblémy (Poirotovy šedé
buňky, Holmesova dýmka a to je prostě příteli), ale ve skutečnosti ho ne-
známe. Kých a **radost ze zavedeného schématu** můžeme vidět například
u oblíbené otravy cyankáli (CHRISTIE: Cyankáli v šampaňském), kdy se
oběť nafoukne a zrudne. Vzhledem k názvu knihy se jedná o opravdové
překvapení, ale čtenáře to jistě potěší.

Poirot nenechává žádný prostor pro doplnění; stejně Holmes vysvětlí všechno
vědecky — čtenář se raduje, že ani nejmenší poklesek neunikne jejich
zraku. Důvtip legendárního detektiva **potlačí cokoliv, co by mohlo
zůstat nedořečeno** (proto je klasická detektivka neoriginální, originalita
tkví ve variaci). Na konci se vracíme k původnímu řádu a čas se proto
podobá cyklickému času mýtu. **Nárok na úplnost** i jeho implikace pak

²Nebeský svět pomáhá chápat své místo ve světě pozemském.

vytváří postačující podmínku pro kýč (rozdíl mezi Remarquem a Spiegelmanem). Hlavním tezí klasické detektivky je, že i smrt se dá zkrotit rozumem.

2. V **americké drsné škole se detektiv proměňuje**; dostává psychologizaci a můžeme do něho (částečně) nahlédnout díky první osobě vyprávění. Z koloběhy triviality vyčleňují CHANDLERA například odkazy na jiné detektivy, v nichž si detektiv uvědomuje vykonstruovanost situace (Marlowe). Někdy si proto pochvaluje, že nedostal hledané informace, protože by se už moc přiblížil ideálnímu stavu – kýči. Detektiv **ztrácí mytické postavení průkopníka řádu**, neboť řešení mu často připadá **náhodou** (náhodou se tam nachomýtně policista Dagarmo, který spáchal vraždu; náhodou detektiv objeví obě mrtvoly jako první); policie je podplacena, a mizí tak hranice mezi dobrem a zlem. Demytizaci hrdiny pomáhá jeho psychologizace, protože už je to pro nás **normální člověk**. Čistý rozum pak nahrazuje i násilí („výslech“ podezřelých). V nejednoznačnosti, neuzavřenosti a sebeironisaci vidím odklon drsné školy od triviální literatury. Jak bychom Chandlera do ní mohli zařadit, tematizuje-li konzum, konvence a smysl života? (143, 157) Drsná škola proto musí na klasickou detektivku reagovat akcí a silou, protože svět rozumem zkrotit nelze.
3. Vývoj vrcholí transformací detektivky, kde naprosto mizí zčitelňovací funce; v detektivce cítíme **existenciální témata** (ROBBE-GRILLET: Gummy), nebo se žánr převrací naruby tím, že vrahy od začátku známe (MÁRQUEZ: Kronika ohlášené smrti). Podobně mizí také napětí a uspokojení emocí. V Kronice ohlášené smrti vypravěč zachovává formu detektivky (obchází svědky a vyzvídá), ale klasický obsah tu chybí. Místo děje plynoucího k iniciaci a odhalení se vyprávění komplikuje retrospektivami a pointa se rozpouští v detailech. Vrah úplně mizí, protože bratry donutila ke vraždě společenská konvence. Vraždu zde považujeme (v úplném protikladu klasické detektivce) za standardní stav a projev řádu. Ačkoliv bratři dělají všechno pro to, aby ho nemuseli zabít, okolí je k tomu donutí. Oni pak jdou do vězení a umřou; svobodná vůle se úplně vytratila a samotné vyšetřování vraždy v klasickém smyslu se vůbec nekoná. Ačkoliv by jednoznačná identifikace vraha měla zčitelnit svět, ve skutečnosti ho činí nesnesitelně komplikovaným. V tomto ohledu se moderní „detektivka“ úplně odklání od kýče a těžko o ní lze mluvit jako o triviální.

Četba

CHRISTIE: Deset malých černoušků, DOYLE: Pes Baskervillský, POE: Zlatý skarabeus, CHANDLER Dáma v jezeře, MÁRQUEZ: Kronika ohlášené smrti, SPIEGELMAN: Maus, FOGLAR: Rychlé šípy